

Ultramontanizem od začetka 19. stoletja do konca I. vatikanskega koncila

Ultramontanizem je eden izmed delov katoliške zgodovine, ki je danes deležen izjemno majhne pozornosti in refleksije. Čeprav je bolj kot marsikatero drugo teološko gibanje vplival na današnjo podobo Katoliške cerkve, se danes o njem v Sloveniji (pa tudi drugod) zelo malo govori in piše. Poleg leksikonskih in enciklopedičnih gesel je tako danes v slovenščini na voljo le strnjen prikaz v nekaterih splošnih zgodovinah Cerkve, o ultramontanističnem gibanju na Slovenskem pa obširneje poroča le dr. Metod Benedik v članku o delovanju mariborskega škofa Maksimilijana Stepišnika na I. vatikanskem koncilu. Posledično je razumljivo, da je raven znanja o razvoju in pomenu ultramontanističnega gibanja tudi med izobraženci večinoma borna. Slednje je večinoma predstavljeno in razumljeno kot skrajna oblika rimskega papeškega centralizma, ki je bil z II. vatikanskim koncilom presežen in poslan na smetišče zgodovine. Realnost je seveda precej drugačna in neprimerno bolj kompleksna. Sledeča razprava bo zato poskušala vsaj delno zapolniti to praznino ter predstaviti poglobljeno podobo tega cerkveno-politično-teološkega toka, ki še zdaleč ni bil samo rezultat papeškega diktata, temveč je rasel iz presenetljivih in nepričakovanih virov.

Pojem "ultramontanizem" izvira iz srednjega veka in zajema – sprva samo zemljepisno – ljudi in dežele "onkraj gora" ("ultra montes"), pri čemer so seveda mišljene Alpe.¹ Pripadniki ultramontanizma kot gibanja, ki se je razmahnilo v 19. stoletju, pa so se zavzemali za primat papeža nad vsemi katoličani in njegovo vodilno vlogo nasproti krajevnim škofom. Ultramontanisti so poudarjali tudi papežev nezmotljivost v verskih vprašanjih, nekateri pa so zagovarjali celo absolutno nezmotljivost papežev na vseh področjih.

Izraz se je udomačil tudi za prizadevanje, ki se bojuje za neodvisnost Cerkve od države ter ohranitev vodilnega položaja katolištva v javnem življenju. Gibanje je bilo tako tesno povezano s katoliškim integritizmom, t.j. prizadevanjem za ponovno uveljavitev katoliških načel na vseh področjih javnega in zasebnega življenja, čeprav ju ne smemo zamenjevati oz. enačiti.²

Nenavaden je predvsem hiter vzpon in uspeh ultramontanističnega gibanja, če upoštevamo nezavidljive razmere, v katerih se je nahajala Katoliška cerkev in predvsem

papeštvo konec 18. stoletja in v Napoleonovi dobi. Čeprav je danes to težko predstavljivo, je bil ugled papeža Pija VI. tako nizek, da so številni sočasni intelektualci pričakovali skorajšnji konec papeštva ali vsaj omejitve njegovih pristojnosti na bolj ali manj častne, kot so si že skozi vse 18. stoletje prizadevala razna reformistična gibanja, med katerimi so bila najpomembnejšagalikanizem, febronianizem in jožefinizem. Zato bomo skušali podati strnjen prikaz omenjenih gibanj ter predvsem poskušali razložiti, kako je lahko ultramontanizem v relativno kratkem času razmere tako temeljito obrnil na glavo. Kot vrhunec ultramontanističnih prizadevanj bomov glavnih obrisih predstavili tudi potek I. vatikanskega koncila, kjer je bila sprejeta dogma o papeški nezmotljivosti v verskih vprašanjih.

Končno bomo pozorni tudi na vpliv in položaj ultramontanizma na Slovenskem do konca I. vatikanskega koncila. Predstavili bomo delovanje škofov s sedanjega slovenskega ozemlja na koncilu ter odziv slovenskega časopisja na koncilsko dogajanje, in sicer liberalnega *Slovenskega naroda* ter konservativnih *Kmetijskih in rokodelskih novic*.

RAZMERE V KATOLIŠKI CERKVI V 18. STOLETJU

Papeži so se po vestfalskem miru morali sprijazniti z razmerami, ki so jih ustvarile politične sile in ki zanje niso bile ugodne. Celotno v odnosu do katoliških držav je bila njihova moč večkrat omejena le na pisanje protestov. Evropski katoliški vladarji so se večkrat vmešavali v cerkvene zadeve, npr. v papeške volitve, konklave, kjer so proti sebi neljubim kardinalom vlagali veto. Politična oblast je imela velik vpliv tudi na imenovanje kardinalov in krajevnih škofov. Nemoč papeštva se je najbolj pokazala leta 1773, ko je papež Klemen XIV. po pritisku evropskih vladarjev celotno razpustil jezuitski red, ki je bil ena glavnih opor papeštva v času protireformacije. Krepila pa so se gibanja, ki so se zavzemala

za oblikovanje bolj ali manj narodnih Cerkva, vloga papeža pa naj bi postala v glavnem le častna – galikanizem, febronianizem in jožefinizem.³

Poglejmo si razvoj in glavne značilnosti omenjenih gibanj. Galikanizem se je že v 17. stoletju razvil v Franciji (od tu tudi ime), kjer so si francoski kralji prizadevali za čim večji vpliv nad imenovanjem škofov in omejitve papeške oblasti. Višek spora predstavlja zbor francoske duhovščine leta 1682, ki je sprejel štiri "galikanske člene" (sestavil jih jemeuški škof JacquesBousset). Po njih je svetna oblast v časnih zadevah neodvisna od Cerkve, koncil je nad papežem, papeževo oblast omejujejo cerkveni kanoni, odločitve o verskih zadevah pa potrebujejo privolitev vse Cerkve. Papež se je na to dejanje odzval tako, da je vsem novo imenovanim škofom odtegnil papeško potrditev, če so podpisali omenjene člene. Spor se je zaostрил (papež je Ludvika XIV. in njegove ministre celo skrivaj obvestil, da so izobčeni), a so politične težave Ludvika nato prisilile k popuščanju; Cerkev in država sta v Franciji dosegla nekakšen "modus vivendi", ki je trajal vse do francoske revolucije, čeprav so se posegi države v cerkvene zadeve nadaljevali (leta 1764 so bili tako npr. iz Francije izgnani jezuiti).⁴

Še bolj od francoske pa je bila dejansko od Rima neodvisna Cerkev v nemško govorečih deželah, zato so bili tu vplivi galikanskega gibanja izredno močni. Gibanje je tu sicer dobilo ime febronianizem, po trierskem pomožnem škofu NikolausuvonHontheimu, ki je leta 1763 pod psevdonimom JustinusFebronius objavil spis *De statuEcclesiae*, s katerim je želel cerkveno zakonodajo očistiti hildebrandizma ter ponovno vzpostaviti ideale prvotne Cerkve. Papežev primat naj bi postal le časten, nezmotljivost pa je stvar vesoljnega koncila. Najvišjo stopnjo neodvisnosti od papeža pa je dosegla Katoliška Cerkev v habsburških deželah v času Jožefa II. Slednji je želel Cerkev podrediti državi in njenim interesom. Zato je razpustil vse kontemplativne redove, vmešaval se je v obliko bogoslužja, omejeval

procesije, samostojno ustanavljal nove škofije in župnije ipd. Čeprav so nekatere najbolj radikalne reforme po njegovi smrti odpravili, je t.i. "jožefinizem" ohranil pomemben vpliv še v prvi polovici 19. stoletja.⁵

Dodaten udarec prestižu papežev je prinesla francoska revolucija in sledeče napoleonsko obdobje. Papeška država je bila sekularizirana, v Franciji je bilo za kratek čas krščanstvo celo uradno odpravljeno in uveden kult razuma, papež Pij VI. je postal ujetnik zmagovite francoske vojske. Želel si je umreti v Rimu, a so ga Francozi prepeljali v zanemareno trdnjavo v francoskem mestu Valence, kjer je avgusta 1799 umrl. Tako razsvetljeni kot tudi konservativni krogi so tedaj menili, da je napočil konec papeštva, nesrečnega papeža iz družine Braschi pa so poimenovali "Pij VI. in poslednji".⁶

ZAČETKI ULTRAMONTANIZMA

Ultramontanistično gibanje se je začelo v Franciji kot reakcija nagalikanizem oz. težnje francoskega episkopata po neodvisnosti od Rima. V Franciji so na prelomu 18. in 19. stoletja delovali pomembni teologi in filozofi, ki so postavili idejne temelje ultramontanizma. Najprej moramo omeniti Reneja Chateaubrianda, ki je v delu *Genie du Christianisme* skušal pokazati, da je katoliška vera najbolj "pesniška", najbolj človeška in da najbolj pospešuje razvoj umetnosti. Vpliv tega dela na razvijajoče se romantično gibanje je bil izreden. Vsa romantična književnost je bila naravnana na vernost, ki je, čeprav je bila pogosto nejasna, predstavljala jasno nasprotje razsvetlenskemu poudarjanju razuma. Ni naključje, da so se številni najvidnejši predstavniki romantike, predvsem v nemško govorečih pokrajinah, spreobrnili v katolištvo, številni so postali celo odločni ultamontanisti (npr. brata Schlegel, Joseph Görres, Clemens von Brentano, Novalis idr.). Prav tako vplivna so bila dela Louisa de Bonalda, ki je poudarjal družbeno nujnost vere. Brez vere je namreč

nemogoče utemeljiti kakršnokoli oblast. Kakor je monarhija popolna državna oblika, tako je katolištvo po de Bonaldu popolna oblika verske skupnosti. Savojec Joseph de Maistre pa je poudarjal predvsem pomen in vlogo papeža v Cerkvi. V svoji knjigi *Du Pape* je sistematično utemeljeval papeško avtoriteto in v njej videl ključ obnove evropskega reda. Nekakšen vrh je francoski ultramontanizem dosegel v delih Feliciteja de Lamennaisa. V izredno odmevnem delu *Essai sur l'indifference en matiere de religion* (spis je nastal leta 1820) je dokazoval, da je človek, ki za merilo svojih verskih nazorov postavi svoj lasten razum, prisiljen polagoma zanikati vse resnice. Subjektivizem, ki ga je Luther uvedel v religijo, Descartes in Leibniz v filozofijo in znanost, Rousseau in enciklopedisti pa v politiko, je privedel do praktičnega ateizma in duhovne smrti. Če se hočemo izogniti skepticizmu, moramo priznavati bivanje Boga, saj Bog jamči za prvo resnico, ki jo je ljudem sporočil v razodetju. To filozofijo "zdravega razuma" je Lamennais nato dopolnil z de Maistrovim ultramontanizmom. Prav papeštvo je pristen izraz prvotnega razodetja, nezmotljiva papeška avtoriteta pa merilo posameznikove sodbe v verskih zadevah ter oporna točka družbenega življenja. Sklep in bistvo njegove misli je zato sledeči izrek: "Brez papeža ni Cerkve, brez Cerkve ni krščanstva, brez krščanstva ni družbe."⁷

Posledično je Lamennais napadel tudi galikanizem, ki ga je takrat podpirala večina francoskih škofov. Po njegovem je z galikanizmom v Cerkev namreč vstopila demokracija, ta pa je napad na njeno božjo ureditev, krivoversko početje, ki je duhovno oblast spravilo v odvisnost od politične. Francoski škofi nad temi idejami seveda niso bili navdušeni in so dosegli avtorjev sodni pregon ter uničenje njegovih del. Lamennais je kasneje postal zagovornik radikalnega liberalizma, kar ga je privedlo do spora s papežem in izstopa iz Katoliške cerkve, a pomena njegovih zgodnejših del na razvoj ultramontanističnega gibanja nikakor ne smemo zanemariti.⁸

Po papeževi vrnitvi iz Napoleonovega ujetništva in presenetljivem ponovnem vzponu katolištva po burni dobi revolucij in Napoleonovih osvajanj konec 18. in v začetku 19. stoletja je ultramontanizem vzniknil tudi v Italiji in se nato razširil tudi v Nemčijo in habsburške dedne dežele. Tu je bilo gibanje, kot smo že omenili, močno povezano s kulturnim programom romantike. Eno izmed najpomembnejših žarišč ultramontanizma je bila združba intelektualcev v Münchnu, zbrana okrog nemškega romantičnega pesnika Josepha Görresa. Slednji se je pod vplivom drugega pomembnega nemškega romantičnega pesnika Clemensa Brentana spreobrnil v katolištvo in se začel ukvarjati z deli katoliških mistikov. Podobni krogi so nastajali tudi v drugih nemških in avstrijskih mestih; vsekakor velja omeniti krog iz Münstra pod vodstvom princeze Galitzin in krog na Dunaju, kjer so se okrog dunajskega nadškofa Clemensa Marie Hofbauerja zbirali ugledni intelektualci in kulturniki (npr. Friedrich Schlegel, Friedrich Ludwig Zacharia Werner, Adam Müller idr.).⁹

V nemških semeniščih se je ultramontanizem širil kot teološka in pravna doktrina proti jožefinizmu in ideji o narodni cerkvi. Mnogi nemški škofi so zagovarjali stališče, da je splošni koncil učiteljsko nadrejen papežu in kuriji. Čeprav je bila v nemščino prevedena knjiga Josepha de Maistra o papeževi osebni nezmotljivosti, ta ni žela posebnega navdušenja, dokler teza ni bila sprejeta na I. vatikanskem koncilu, kjer pa ji je nasprotoval precejšen del škofov iz nemškega govornega prostora.¹⁰ Ultramontanistična stranka je imela oporo predvsem v t.i. "germanikarjih", nekdanjih študentih papeškega zavoda Germanik, ki so svoje ideje širili v časopisu *Der Katholik*. Pravi prelom je 1833 prinesla odločitev, da pri pouku bogoslovcev prenehajo uporabljati jožefinske priročnike za kanonsko pravo in cerkveno zgodovino. Kljub temu sta se 1842 še dva izmed štirih vprašanih avstrijskih škofov izrekla proti spremembi jožefinskega odnosa, ki je bogoslovcem prepovedal študirati v

Rimu.¹¹ Močna spodbuda za ultramontanistično gibanje je bil podpis konkordata med Avstrijo in Svetim sedežem leta 1855, ki naj bi postal model za izvajanje rimske oblasti. Tudi univerza na Dunaju, prej trdnjava jožefinizma, se je spremenila v ultramontanistično središče, predvsem po zaslugi predavanja jezuita Clemensa Schraderja in kanonista Georga Phillipsa (slednji, ki je dobil vzdevek "nemški de Maistre", je bil sicer laik).¹²

Poglejmo si še odnos višje duhovščine na Slovenskem do ultramontanizma. Omenili bomo le primer lavantinskega in kasneje mariborskega škofa Antona Martina Slomška, ki je bil zagovornik večjega vpliva papeža na življenje krajevnih cerkva. Iz njegovih pastirskih pisem veje globoko spoštovanje do papeža, v katerem je videl nespornega naslednika apostola Petra. To svoje prepričanje je lepo izrazil v pastirskih pismih leta 1855 (po razglasitvi dogme o Marijinem brezmadežnem spočetju), 1859 (o vojni v Italiji, pozval je tudi k molitvi za papeža), 1860 (darovi za papeža) in 1862 (po vrnitvi iz Rima). Ob tej priložnosti je zapisal:

"Živo sem se prepričal, da je ena prava hiša živega Boga, sveta rimsko-katoliška Cerkev, katero je Kristus trdno na skalo pozidal in ji izročil ključne nebeske. Prepričal sem se s svojimi očmi, da so rimski papeži pravi nastopniki sv. Petra, ko jim je Kristus naročil in oblast dal pasti njegova jagnjeta ter potrjevati svoje sobrate, škofo, katere je Sveti Duh postavil. Kakor je eden Bog, eden Kristus, edina Cerkev, je tudi eden stol sv. Petra, katerega je postavila beseda Gospodova. ... Tukaj sv. Peter v svojih nastopnikih živi in svojo visoko službo opravlja. Rimski papež je pravi naslednik sv. Petra, apostol vojvode, pravi namestnik Kristusov, poglavar celotne krščanske Cerkve, oče in učitelj vseh kristjanov."¹³

KATOLIŠKA CERKEV PRED I. VATIKANSKIM KONCILOM

Katoliške družbe sta v Evropi 19. stoletja zaznamovala dva nasprotujoča si procesa:

sekularizacija in ponoven razcvet verskega življenja. Čeprav so bile številne cerkvene posesti sekularizirane, privilegiji duhovščine ukinjeni, katoliški vpliv v izobraževalnih institucijah pa bolj ali manj omejen, je bila hkrati to tudi doba razcveta redovnega življenja, številnih množičnih pobožnosti, gradnje cerkva in ustanavljanja verskih ustanov ter publikacij. Razcvet verskega življenja sovпада z globokimi spremembami v sami institucionalni strukturi Cerkve. Katolištvo 19. stoletja je bilo zato v primerjavi s prejšnjimi stoletji veliko bolj uniformno, centralizirano in predvsem "rimsko". To "novo katolištvo" je bilo odločilnega pomena za silovitost "kulturnih vojn", ki so pretresale katoliške države v 19. stoletju. Kako lahko pojasnimo ta navidezni paradoks hkratnega razcveta verskega življenja in sekularizacije?¹⁴

Angleški zgodovinar Christopher Clark ponuja odgovor na to navidezno protislovje z opozarjanjem na to, da naše razumevanje modernosti in napredka še vedno temelji na liberalni miselnosti 19. stoletja, po kateri je napredek linearen in bolj ali manj sorazmerno sovпада z nazadovanjem verskega življenja. Skladno s to miselnostjo je tudi verski preporod 19. stoletja pravzaprav korak nazaj, poskus reakcije zaustaviti nezaustavljivi pohod sekularizacije oz. modernosti. Produkt takega načina razmišljanja je ločevanje katoliškega preporoda od moderne dobe. Vzpostavlja se predstava, da je le-ta bil vsaj delno odtujen od zgodovine evropske modernosti, nekakšen prebivalec paralelnega vesolja. Clark pravi, da je "novi katolicizem" bil prav tako kot liberalizem, antiklerikalizem in socializem produkt modernosti, saj si katoliškega preporoda namreč ne moremo zamisliti brez velikega razmaha katoliškega tiska, društev, knjig ter množičnih demonstracij (npr. procesij, množičnih romanj ipd.). "Novi katolicizem" je bil prav tako kot nacionalizem impliciran v močnejšem zavedanju kolektivnih identitet, ki so značilne za 19. stoletje.¹⁵

Kako in v kolikšni meri, če sploh, so bile zgoraj opisane spremembe med katoličani

v Evropi posledica centralizirano vodenih odločitev iz Rima? Ali pa je, nasprotno, močnejši položaj papeštva bil bolj posledica ultamontanističnega gibanja, ki je samostojno vzkliklo v posameznih državah? Odgovor na to vprašanje ni preprost, saj imamo opravka s kompliciranim procesom obojestranskega vpliva. Nobenega dvoma sicer ni, da se je položaj in prestiž papežev povečal. Številni misleci meščanske družbe so po burnih letih revolucije spoznali pomen Cerkve za družbeni red. Tudi številni vladarji, celo nekateri protestantski, so se začeli bolj ponižno obračati k papežu, da bi si pridobili podporo najvišje duhovne oblasti. Govorimo lahko o zvezi "prestola in oltarja", ki je papeštvu omogočila, da si je pridobila nazaj del vpliva, ki ga je izgubilo zaradi galikanizma in revolucionarnih ukrepov. Papeži so si pridobili tudi večji vpliv na imenovanje škofov.¹⁶ Poleg tega pa moramo izpostaviti, da so v 19. stoletju papeško službo opravljale večinoma močne, karizmatične osebnosti, od katerih so si številne v očeh takratnih katoličanov pridobile tudi mučeniški sij. Tipični primer je bil že omenjeni Pij VII., ki je med svojim ujetništvom med leti 1809 in 1814 moral živeti skromno meniško življenje in si celo sam krpati svojo sutano.¹⁷

Papeži so ta ponovno pridobljeni vpliv izkoristili za spodbujanje verskega življenja, predvsem marijanskega gibanja, ki je v 19. stoletju ponovno vzcvetelo. Najbolj znan in očiten primer je razglasitev dogme o brezmadežnem spočetju Device Marije, ki jo je papež Pij IX. razglasil 8. decembra 1854. Papež je s tem že nakazal formalno potrditev papeške nezmotljivosti, ki je sledila približno 16 let kasneje, vendar je treba pripomniti, da se je pred tem posvetoval s številnimi uglednimi katoličani iz različnih držav. Nasploh je bila "romanizacija" Cerkve kompleksen proces, na katerega je vplivalo več notranjih in zunanjih vzrokov. Papež in kurija sta podpirala ultamontanistično gibanje po Evropi, vendar je to raslo predvsem iz drugih virov. Najpomembnejši zagovorniki nove doktrine so bili

predvsem mlajši, podeželski duhovniki, ki so v papežu iskali pomoč proti starejši, večinoma galikansko in jožefinistično usmerjeni visoki duhovščini, ki je večinoma izhajala iz plemiških družin. Slednji so prav z odpravo številnih cerkvenih kneževin in sekularizacijo velikega dela cerkvenega premoženja izgubili velik del vpliva in neodvisnosti od papeža. Ultramontanistično gibanje je nehotе pospeševala tudi liberalna ali antiklerikalna državna politika. Tako so npr. poizkusi liberalne španske vlade Cerkev podrediti močnejši državni kontroli, sprožili pravi val ogorčenja in porast ultramontanizma med duhovniki in laiki. Ultramontanizem je nasploh užival veliko podporo med katoliškimi laiki, ki jo lahko deloma pojasnimo tudi z liberalnimi principi. Številni katoličani so namreč pod vplivom liberalnih idej vedno bolj nasprotovali državnemu vmešavanju v cerkveno življenje in zahtevali versko svobodo, kar je posledično povečevalo vpliv papeža in kurije.¹⁸

Končno uspeha ultramontanističnega gibanja ne moremo pojasniti brez upoštevanja razširjenosti ultramontanističnega tiska. V Franciji je bil tako daleč najpomembnejši katoliški list ultramontanistično usmerjeni *L'Univers*, ki ga je vodil strogo konservativni Louis Veuillot. Podobna situacija je bila v Španiji, kjer so bile vse vodilne katoliške publikacije (npr. *La Revista Católica*, *El Católico*, *La Cruz*) vdane papežu. Situacija je bila podobna tudi v ostalih katoliških državah, še posebno pa moramo omeniti vplivni časopis *Civiltà Cattolica*, ki so ga vodili jezuiti. Čeprav je bil časopis nominalno neodvisen, je veljal za nekakšen neformalni glas papeža in kurije, kar ga je naredilo še posebno vplivnega. Kot tak pa seveda predstavlja tudi novo obliko papeške komunikacije, ki se je tedaj prvič obrnila direktno k širšim množicam. Govorimo lahko torej o začetkih papeške politike publicitete.¹⁹

Centralizacija Cerkve, ki so jo usmerjali zgoraj omenjeni tokovi in je bila značilna že za predmarčno obdobje oz. pontifikat Gregorja XVI., se je še okrepila po letu 1848, ko je revolucija neposredno ogrozila tudi novega

papeža Pija IX. Slednji je bil vse življenje pod vplivom revolucije, ki je leta 1848 v Rimu razglasila republiko, nato pa je le-to zatrl francoski ekspedicijski korpus. Pij IX. se je od tedaj jasno negativno opredelil do vseh prvin modernosti in liberalizma. Demokracijo je enačil z revolucijo, ki bo porušila vse tradicionalne družbene in verske vrednote. Papež je kot odgovor na napredovanje liberalnih idej podpiral cerkveno centralizacijo, ki naj bi bila nujna za obnovo verskega življenja.²⁰ Vso moč katolištva naj bi tako postavili proti revoluciji in liberalizmu. Skladno s tem so na indeks prepovedanih knjig postavili številne priročnike za vzgojo duhovnikov, ki so vsebovali galikanske oz. febronianske ideje. Nunciature so pogosteje posegale v delovanju posameznih škofij, ponovno pa je bila obnovljena tudi dolžnost rednih obiskov škofov v Rimu "ad limina". Papež je vedno pogosteje imenoval škofo brez ozira na mnenje krajevne duhovščine; vodilni kriterij izbire je bila pogosto vdanost Rimu.²¹

Poseben način uveljavitve papeške oblasti je bila tudi enciklika *Quanturacura*, ki jo je Pij IX. izdal decembra 1864. Encikliki je bil dodan dodatek oz. *Syllabus errorum*, kjer je bilo naštetih 80 stavkov, ki jih je papež označil kot nesprejemljive oz. preprosto napačne. Nekateri stavki so zadevali prepričanja na verskem področju, a so veliko več pozornosti zbudili tisti, ki so omenjaliliberalno razumevanje vere in družbe: državni monopol nad šolstvom, boj proti redovnim skupnostim, trditev, da so vse veroizpovedi enakovredne, zahteva po laizaciji vseh državnih institucij, ločitev Cerkve od države, verska svoboda, svoboda tiska itd.²² Te napake so bile našteje iz prejšnjih papeških odzivov na napade na Cerkev v latinskih deželah, predvsem v Italiji. Za pravilno razumevanje misli Pija IX. je zato encikliko potrebno brati v tem kontekstu, čeprav je seveda treba priznati, da papež sam ni poskrbel za razločevanje med liberalizmom severne Evrope, ki je Katoliški cerkvi podaril številne svoboščine, in latinskim liberalizmom, ki je bil izrazito protiklerikalen.²³

Klifi Moher na obali jugozahodnega dela Irske v pokrajini Burren

I. VATIKANSKI KONCIL

Prvi vatikanski koncil je sklical papež Pij IX. leta 1868 z bulo *Aeterni Patris*. Papež je s sklicem koncila nameraval predvsem utrditi odpor proti materializmu in racionalizmu, proti katerima se je boril vse obdobje svojega pontifikata. Dejansko je koncil pomenil zmago slavje ultramontanističnega gibanja, ki je s sprejemom dogme o papeški nezmotljivosti na verskem področju doseglo svoj vrh. Koncil se je začel 8. decembra 1869, udeležilo pa se ga je 774 škofov iz vseh kontinentov, ki so predstavljali dobri 2/3 upravičenih škofov. Izmed mnogih predlog sta bili obdelani le dve in razglašeni kot dogmatični konstituciji. Prvi je prišel na vrsto osnutek o katoliški veri, ki je, kljub drugačnim prvotnim pričakovanjem, sprožil nekajmesečne burne diskusije. Končno je bila 24. aprila leta 1870 sprejeta dogmatična konstitucija o katoliški veri *Deifilius*.²⁴

Že na začetku koncila sta se oblikovali dve skupini škofov, ki sta različno gledali na mesto in vlogo papeža v Cerkvi. T.i. "večina" je zahtevala razglasitev dogme o papeški nezmotljivosti, "manjšina" pa je temu nasprotovala. Voditelji večine so bili predvsem westminstrski nadškof Henry Edward Manning, nadškof belgijskega Mechelna Victor-August Dechamps in regensburški škof Ignatius von Senestrey. Omenjeni so sestavili peticijo, ki jo je podpisalo še približno 400 škofov. Peticija je papeža pozivala, naj postavi na dnevni red tudi definicijo o nezmotljivosti. Številni izmed njih so bili predvsem sovražni liberalizmu in so želeli, da bi koncil znova spomnil na tradicionalna načela razmerja med Cerkvijo in državo. Demokracijo so šteli le kot šibko obliko brezvladja, ki ima korenine v protestantizmu. V tem svetu naj bi vsaj Katoliška cerkev, kolikor je le mogoče, ponudila načelo trdne avtoritete. Manjšina škofov, voditelji katere so bili dunajski nadškof Joseph von Rauscher, praški nadškof Friedrich zu Schwarzenberg, pariški nadškof Georges Darboy in tudi djakovski škof Josip Juraj Strossmayer, se je temu upirala. Pomembno vlogo med organizatorji odpora je

imel tudi znani angleški katoliški zgodovinar in liberalni mislec John Acton. Zagovarjali so mnenje, da lahko papež razglasi določeno versko resnico le ob potrditvi celotnega škofovskega zbora. Številni so tudi slutili, da prihodnost pripada (vsaj v političnem smislu) liberalnim idejam. Cerkev bi torej lahko veliko izgubila, če bi se vsiljevala kot braniteljica (preživelih) avtokratskih političnih sistemov. Poleg tega bi to otežilo zbliževanje z vzhodnimi Cerkvami in povzročilo hud spor s številnimi izobraženci, posebno v nemških deželah. Osnutek konstitucije o Cerkvi (ki ni vseboval določil o papeški nezmotljivosti) so koncilski očetje dobili že 21. januarja, a je "večina" pripravila peticijo, ki jo je podpisalo več kot 450 udeležencev, da naj se v konstitucijo vključi tudi besedilo o papeški nezmotljivosti. Nasprotniki so pripravili nasproten predlog, ki ga je podpisalo 135 koncilskih očetov. Papež je podprl večino in komisija je v 11. poglavje vključila še besedilo o papeški nezmotljivosti.²⁵

Trinajstega maja se je nato končno začela razprava o novi konstituciji Cerkve *Pastor Aeternus*, ki se je vrtela skoraj izključno okrog vprašanja nezmotljivosti. Zagovorniki le-te so poudarjali, da nezmotljivost ni niti osebna, ker je vezana na službo papeža, niti absolutna, ker je vezana na določene pogoje. Nasprotniki pa so ugovarjali in poudarjali, da je Kristus zapustil vodstvo Cerkve vsem apostolom oz. škofom, ne le apostolu Petru oz. papežu. K razpravi se je prijavilo kar 120 govornikov, vrstili so se govori nasprotnikov in zagovornikov. Končno je bilo 13. julija opravljeno glasovanje o ključnem poglavju konstitucije (*Nezmotno učiteljstvo rimskega papeža*). Za je glasovalo 448 udeležencev, proti 88, 65 pa je besedilo potrdilo pogojno. Več kot petdeset škofov se glasovanja tudi ni udeležilo. Še istega dne so nekateri škofje (med njimi tudi lavantinski škof Jakob Stepišnik) vodstvo koncila obvestili, da se bodo zaradi hude vročine umaknili iz Rima, in dostavili, da bi na slovesni seji vsekakor glasovali proti. Zagovorniki papeške nezmotljivosti so Pija IX. tudi prepričali, da so v kanon vključili še dodatno pojasnilo: "Dokončne odločitve rimskega

škofa so nespremenljive same po sebi in ne na temelju soglasja Cerkve." Delegacija manjšine je papeža sicer skušala prepričati, da te besede umakne, a neuspešno. Škofje manjšine so nato še pred končnim glasovanjem zapustili Rim; med njimi so bili tudi goriški nadškof Andrej Gollmayr, ljubljanski škof Jernej Vidmar in tržaško-koprski škof Jernej Legat. Škofje iz današnjega slovenskega ozemlja so torej vsi zavračali novo dogmo. Končnega glasovanja 18. julija 1870 se je udeležilo 535 škofov; za jih je glasovalo 533, proti pa le dva. Papež je nato rezultate koncila slovesno razglasil. To je bilo tudi zadnje dejanje koncila, saj je nato izbruhnila francosko-pruska vojna, piemontske čete pa so zavzele Rim. Papež je koncil 20. oktobra razpustil "sine die" (za nedoločen čas), ker po njegovem ni bila več zagotovljena svoboda koncilskega delovanja.²⁶

Čeprav se je koncil zaključil predčasno, so ultramontanistična prizadevanja doživela popoln uspeh. Teološki tokovi, ki so zagovarjali kolegialnost med papežem in škofi ali se zavzemali za ustanovitev bolj ali manj neodvisnih narodnih Cerkva, so bili dokončno "izgnani" iz Katoliške cerkve. Kljub zgoraj opisanemu nasprotovanju so se vsi škofje v naslednjih letih pridružili sprejetim sklepom. Zadnji med njimi je bil djakovski škof Strossmayer. A kljub temu nova dogma ni bila sprejeta med vsemi katoličani. Najbolj so jo zavračali v Nemčiji, kjer je bil najvidnejši član opozicije münchenski profesor Ignaz von Döllinger. Slednji je vse življenje zavračal papeško prvenstvo in nezmotljivost, kar mu je prineslo izobčenje s strani münchenskega nadškofa. Kljub temu pa je zavrnil sodelovanje pri vzpostavitvi Starokatoliške cerkve, ki je nastala 1873 v Breslauu (današnji Wrocław). Še istega leta je slednja sprejela tudi sinodalno in župnijsko ureditev. Starokatoličani so se razširili predvsem na Bavarskem in delih Avstrije in Švice.²⁷

Vsekakor je zanimivo vprašanje, zakaj je bilo nasprotovanje dogmi tako močno prav med škofi s slovenskega ozemlja. Čeprav je sprejem novega verskega nauka naletel na

precejšen odpor med škofi iz bolj ali manj vseh svetovnih dežel, ni bil nikjer deležen tako enoglasnega nasprotovanja kot prav med Slovenci. Kje lahko iščemo razloge za to? Za odgovor na to vprašanje bi bile seveda potrebne druge raziskave o življenju in delu omenjenih škofov. Le tako bi lahko prišli do zanesljivega odgovora na vprašanje, kaj je omenjene škofo vodilo k tako ostremu in soglasnemu nasprotovanju. Ker se ta razprava s tem ne ukvarja, si bomo dovolili nekaj špekulacij. Morda se razlog skriva v vplivu med Slovani izredno spoštovanega škofa Strossmayerja, ki je bil, kot smo videli, oster nasprotnik nove dogme. O velikem spoštovanju do omenjenega škofa bomo več izvedeli v prihodnjem poglavju. Druga možnost je, da so slovenski škofje pod vplivom nacionalističnih čustev zavračali prevelik vpliv večinoma italijanske kurije in seveda prav tako italijanskega papeža.²⁸ Ta možnost se zdi sicer malo verjetna, saj nacionalna čustva gotovo niso bila le posebnost slovenskih škofov, omenjeni škofje pa prav tako niso znani kot posebno nacionalistično usmerjeni. Tretja možnost, ki jo predlagam, pa se nanaša na zapoznel vpliv jožefinistične miselnosti. Čeprav je ta v nemških deželah monarhije izgubljala na pomenu in vplivu, so bile slovenske dežele vsekakor "zakotje", kjer so se stari vzorci miselnosti veliko dlje ohranjali. Mogoče lahko to povežemo tudi z manjšo prisotnostjo liberalnih idej in ukrepov, ki so v ostalih evropskih državah katoličane postavile v defenziven položaj, iz katerega so se reševali z močnejšo naslonitvijo na papeško avtoriteto (primer Španije). V slovenskih deželah seveda do tega ni prišlo. Razloge mogoče lahko iščemo tudi v čisto osebnih posebnostih takratnih škofov ali v neki čisto drugi smeri.

ODZIV SLOVENSKEGA ČASOPISJA NA I. VATIKANSKI KONCIL

Ogledali smo si delovanje slovenskih škofov na I. vatikanskem koncilu, sedaj pa bomo primerjali še poročanje dveh takratnih

najpomembnejših slovenskih publikacij, liberalnega *Slovenskega naroda*²⁹ in konservativnih *Kmetijskih in rokodelskih novic*,³⁰ o dogajanju na koncilu, kjer je ultramontanizem z razglasitvijo dogme o papeški nezmotljivosti v verskih zadevah dosegel svoj vrh.

Če se najprej ustavimo pri splošnem pregledu poročanja, lahko rečemo, da sta oba časopisa o dogajanju v Rimu dokaj skopo poročala. *Slovenski narod* je objavljala predvsem kratke novice o koncilskih novostih v rubrikah "Razne stvari" in "Politični razgledi", *Kmetijske in rokodelske novice* pa prav tako kratka obvestila v rubriki "Novičar iz domačih in tujih dežel". Naletel nisem na noben daljši komentar dogajanja na koncilu, posebno *Novice* so bile glede tega nadvse skromne. Kljub temu pa je med obema publikacijama jasna razlika. *Slovenski narod* se je kot liberalen časopis namreč jasno postavil proti novi dogmi o nezmotljivosti, *Kmetijske in rokodelske novice* pa so se tej temi skušale predvsem izogibati – tako so npr. razglasitev dogme svojim bralcem podale le v enem stavku. Poglejmo si torej podrobneje potek poročanja o koncilu.

POROČANJE O KONCILU V SLOVENSKEM NARODU

Slovenski narod je o bližajočem se koncilu prvič pisal dne 4. decembra 1869. Poročal je, da sta se tedaj ljubljanski knezoškof Jernej Vidmar in dr. Pogačar (verjetno je mišljen Vidmarjev naslednik, ljubljanski knezoškof Janez Zlatoust Pogačar) podala v Gorico, od koder sta potem skupaj z goriškim nadškofom Gollmayerjem in tržaško-koprskim škofom Legatom nadaljevala pot v Rim. Članek je prinašal tudi splošno poročilo o začetku koncila v Rimu, ki bi se ga lahko udeležilo 35 kardinalov, 925 škofov in patriarhov, 29 opatov, 32 redovnih predstojnikov, skupaj torej 1017 moških, ki imajo pravico glasovanja in posvetovanja.³¹ Poleg tega bo na koncilu kar 100 bogoslovcev stenografiralo latinske govore koncilskih očetov.³²

Devetega decembra je nato *Slovenski narod* poročal o začetku koncila v Rimu in napovedal, da bodo o dogajanju poročali.³³ Res je časnik že naslednji dan prinesel novico, da je bila pri slavnostnem odprtju cerkvenega zbora navzoča tudi avstrijska cesarica Elizabeta in številni drugi člani vladarskih rodbin. Poročali so tudi o tem, da so v Neaplju istočasno zbrali nekateri svobodomisleci, ki so želeli protestirati proti koncilu. Isti članek je prinesel še novico, da je papež razglasil poseben red o volitvah novega papeža, če bi on, tedaj že 79 let star, med koncilom umrl. Namen odredbe naj bi bil, da novega papeža ne bi volil celoten zbor, kjer so bili neitalijanski škofi seveda v večini. Volitve so bile dodeljene izključno kardinalskemu kolegiju.³⁴

Prvo jasno izraženo mnenje o poteku koncila najdemo 1. januarja, ko so zadovoljno zapisali, da kongregacija, ki je pripravljala gradivo za razpravo, ni predlagala, da naj se kot verska resnica zapiše tudi papeška nezmotljivost. *Slovenski narod* je to pozdravil, ne le z liberalnega stališča, temveč tudi z narodnega. Z razglasitvijo papeške nezmotljivosti bise namreč verske razlike med Slovani (katoliškimi in pravoslavnimi) le še poglobile. Prav zato so toliko bolj hvalili škofa Jurija Strossmayerja, ki je razglasitvi dogme nasprotoval.³⁵ Osmega januarja je bil nato objavljen še daljši zapis (povzet po hrvaškem časopisu *Zatočnik*) o razmerjih na koncilu in strankah ultramontanistov ter manjšine. Končno so še enkrat zelo pohvalili škofa Strossmayerja, ki je nasprotoval spreminjanju začetnih besed koncilskih odlokov.³⁶

Kratke novičke o dogajanju na koncilu so se nato vrstile, vseh seveda ne bomo obnavljali, saj ne prinašajo nič posebno novega. *Slovenski narod* je povzemal tudi po tujem časopisu in pogosto poročal o tem, kaj le-to poroča. Tako je npr. 24. maja poročal o tem, da je augsburški *Allgemeine Zeitung* poročal o ugovorih škofov proti razglasitvi papeške nezmotljivosti. Neznani pisec je to pospremil z naslednjimi besedami, iz katerih je ponovno jasno razvidno, da so bili pri časopisu do

zahtev ultramontanistov negativno nastroje- ni: "Iz teh ugovorov se pač očitno vidi, da je učenost, premišljenost in katoliška vera na strani koncilске manjšine."³⁷

Sledijo si kratke, večkrat nepovezane novičke, iz katerih si slabše informiran bralec ne more ustvariti jasne slike o doga- janju. Tako je bilo npr. 9. junija poročano, da se je debata o papeški nezmotljivosti pretrgala, čeprav je bilo napovedanih še 40 govornikov.³⁸ Jasno proti papeški nezmotli- vosti je *Slovenski narod* nastopil tudi 2. julija, ko je zapisal: "Sv. Petra in Pavla praznik je proč, iz Rima pa hvala bogu ni nič poročila prišlo, da bi se dal papež z anezmotljivega narediti, kakor se je govorilo, da se zgodi na oni dan".³⁹ Dvanajstega julija so poročali, da utegne avstrijska vlada zoper odločitev o nezmotljivost sprejeti celo t.i. "placetum- regium", da torej ne bi dovolili razglasitve dogme na ozemlju avstrijske države, do česar pa nato seveda ni prišlo.⁴⁰

Iz nadaljnjega poročanja je zaznati, da so pri *Slovenskem narodu* dobili informacije, da bo nezmotljivost potrjena. Novice postajajo vedno bolj telegrafске, upanje, da dogma ne bo potrjena, pa se razblinja. Šestnajstega julija so tako kratko pisali o prvem glasovanju o nezmotljivosti ("poskusnem"). Jasno je bilo, da je ultramontanistična stran zmagala – 451 škofov je glasovalo za, 88 proti, 62 pa jih jedogmo potrdilo pogojno (*Slovenski narod* ni pozabil pristaviti, da sta dunajski nadškof Rauscher in praški nadškof Schwarzenberg glasovala proti).⁴¹

Enaindvajsetega julija je nato prišla enovrstična novica, da je bila s 533 proti 2 glasovoma dogma o nezmotljivosti dokončno potrjena.⁴² Drugega avgusta je *Slovenski narod* nato poročal o vplivu nove dogme na konkord- dat med Papeško državo in Avstrijo. Avstrijska vlada je namreč sklenila, da s sprejetjem nove verske resnice konkordat, sklenjen leta 1855, ni več v veljavi, saj je postala druga pogodbe- na stranka, tj. Papeška država, nekaj drugega. Državni kancler je zato pripravil potrebne korake, da se naznani formalno prenehanje

pogodbe, ministrstvo za uk in bogočastje pa nov predlog zakona o cerkvi v Avstriji.⁴³

Slovenski narod nato o koncilu ni več poročal. Njegovo pozornost je na zunanjepoli- tičnem področju povsem prevzela francosko- pruska vojna in italijanska zasedba Papeške države, ki so ju zelo natančno spremljali. Trinajstega septembra je prišla novica, da je italijanska vojska zasedla Rim brez prelivanja krvi, saj ga papeževa vojska ni branila. Papež Pij IX. se je kljub temu odločil ostati v Rimu.⁴⁴ Kljub dokaj natančnemu poročanju o političnih razmerah v Rimu nisem zasledil novice, da bi v *Slovenskem narodu* kdaj objavili novico o začasni prekinitvi koncila zaradi italijanske zasedbe.

POROČANJE O KONCILU V KMETIJSKIH IN ROKODELSKIH NOVICAH

Tednik *Kmetijske in rokodelske novice*, takrat vodilna konservativna publikacija na Slovenskem, je o dogajanju na koncilu skupno poročal precej manj od liberalnega *Slovenskega naroda*. Prvo novico o koncilu sem zasledil 1. decembra, ko so *Novice* že po- ročale, da se bo v Rimu začel splošni cerkveni zbor. Zbora, ki ga ni bilo že 300 let in se bo dogajal v cerkvi Sv. Petra, se bo udeležilo 35 kardinalov, 925 škofov in patriarhov, 29 opatov, 32 redovnih predstojnikov, skupaj torej 1017 moških, ki imajo pravico glasovanja in posvetovanja. Poleg tega bo na koncilu kar 100 bogoslovcev stenografiralo latinske govore koncilskih očetov.⁴⁵

Kmetijske in rokodelske novice so nato 29. decembra objavile najdaljši članek o dogajanju v Rimu. Poročale so, da se je od 1034 škofov in prelatov, ki so imeli pravico udeležbe, koncila udeležilo približno 800 (iz Avstrije in Ogrske 44 škofov). Objavile so tudi dolg povzetek papeževega navodila o poteku koncila in obnašanju škofov in opatov. Koncilski očetje so tako npr. glasovali z besedo "placet" (po volji) ali "nonplacet" (ni po volji), pri čemer so škofoje glasovali sede in z mitro na glavi, opati in redovni predstojniki pa stoje, razoglavi

in kleče pred papežem. Očetje brez resnih vzrokov tudi niso smeli zapuščati Rima itd.⁴⁶

Nato so sledile le kratke novice, včasih celo le enovrstične. Tako so npr. 5. januarja poročale, da je na zasedanju govoril dunajski kardinal Rauscher,⁴⁷ 11. januarja pa: "Iz cerkvenega zbora v Rimu razglašajo časniki toliko novic, kakor da bi obravnave škofov javne bile. In da bi vsak pisatelj, katerih je na kupe zdaj ondi, imel svoj sedež v tem zboru; zlasti o govoru škofa Strossmajera 28. decembra se toliko raznaša po časnikih, da moramo dočakati gotovih virov, ki nam povedo, kaj je pravo."⁴⁸

Drugega marca so Novice poročale, da je 17. februarja v Rimu potekala razstava cerkvenih umetnin v samostanu sv. Marije, ki jo je obiskal tudi papež. V govoru je slednji poudaril, da je vera vedno ista in zato zanjo nikoli ne pride leto 1789.⁴⁹

Razprave o papeški nezmotljivost so se Kmetijske in rokodelske novice dotaknile šele 18. maja, ko so objavile kratko vest o začetku razprave o papeški nezmotljivost. Ta se je začela 15. maja, nepodpisani avtor pa je pripomnil le: "Govori se, da še pred pretekom enega meseca utegne konec biti tem razpravam."⁵⁰ Čeprav se Novice niso nikoli izrazile negativno o mogoči razglasitvi dogme, so večkrat pisale zelo pohvalno o škofu Strossmayerju, ki je bil, kot smo videli, oster nasprotnik dogme. Ob novici, da je za novega zagrebškega škofa bil imenovan malo znani kanonik Mihajlović, ne pa Strossmayer, so tako Novice ogorčeno zapisale, da je "neznatna oseba, samo da je magjaron, in prezrl se je po celem svetu sloveči Juri Strossmayer, škof v Djakovem, ponos vseh Jugoslovanov."⁵¹

Bralec dobi vtis, da so skušale Novice sprejem dogme pravzaprav zamolčati. Še 20. julija je bila objavljena enovrstična novica, da so se avstrijski škofje večinoma vrnili domov iz Rima, glasovanje o nezmotljivosti pa sploh ni bilo omenjeno.⁵² Tretjega avgusta je bilo prav tako objavljeno poročilo o tem, da bo konkordat odpravljen, niso pa pojasnili, zakaj. Novicoso pospremili le z ironičnim

komentarjem o liberalcih in njihovih prizadevanjih: "Za Avstrijo pride po njihovih mislih potem zlata doba: ačijo bo zginul, namesti bankovcev bomo šтели samo srebro in zlato, in naša armada bo zmagala, kjerkoli se bode prikazala. Kdor ne verjame, plača počen groš." Istega dne je bilo objavljeno tudi poročilo o zmagovalni Strossmayerjevi vrnitvi na Hrvaško, kjer so ga ljudje navdušeno sprejeli.⁵³

O glasovanju o nezmotljivosti so pri Novicah poročali šele 10. avgusta. Zapisali so le število glasov za in proti ter da papeška nezmotljivost velja, ko papež govori v verskih zadevah v imenu vse Cerkve. Razen tega ni bil objavljen noben komentar.⁵⁴

Tem skupnim novicam o koncilu sledijo obsežna poročanja o zasedbi Rima oz. Papeške države. Zasedbo so označili kot rop in opozorili na nevarnost, da si Italijani nasilno poskušajo vzeti tudi avstrijske dežele, kjer je živelo italijansko prebivalstvo (Trident, Dalmacijo, Trst, Istro). Tam živeči Italijani so zasedbo navdušeno sprejeli.⁵⁵

SKLEP

Razlike v poročanju so bile med obema publikacijama precejšnje. Najprej je treba poudariti, da je Slovenski narod kot splošni politični list o koncilu prinašal več poročil kot Novice, ki so bile kljub vsemu bolj specializirane in katerih ciljna publika, kmetje in rokodelci, se za dogajanje na koncilu verjetno niso pretirano zanimali. Največja razlika pa se gotovo kaže pri pravem jabolku spora, dogmi o papeški nezmotljivosti. Če smo pri Slovenskem narodu opazili jasno zavračanje dogme, ki je skladna s siceršno liberalno usmeritvijo časopisa, je bil odnos do tega vprašanja pri Kmetijskih in rokodelskih novicah drugačen. Sicer bi lahko pričakovali, da bodo kot konservativna publikacija dogmo podprle, a upoštevati moramo, da so ji nasprotovali vsi tedanji škofi s slovenskega ozemlja ter zelo vplivni in cenjeni hrvaški škof Josip Juraj Strossmayer. Predvidevam, da so se pri Novicah zato znašli v precej neprijetnem položaju, ko niso prav

Klifi Moher na obali jugozahodnega dela Irske v pokrajini Burren

dobro vedeli, kaj naj naredijo. Iz zagate so se rešili tako, da so o tem občutljivem vprašanju poročali čim manj, jasnega stališča pa sploh niso zavzeli.

ZAKLJUČEK

V razpravi smo predstavili osnovne poteze razvoja ultramontanističnega gibanja v 19. stoletju, pri čemer smo skušali predstaviti tudi istočasne osnovne poteze razvoja v celotni Katoliški cerkvi. Gibanju se je po skromnih začetkih v začetku 19. stoletja v Franciji uspelo zelo hitro razširiti in uveljaviti v vseh katoliških državah. V relativno kratkem obdobju približno 50 let mu je uspelo prej dominantna teološka gibanja galikanizma, febronianizma in jožefinizma bolj ali manj izriniti na stranski tir. Vrh je gibanje doseglo s I. vatikanskim koncilom, ki je s sprejetjem dogme o papeški nezmotljivosti v verskih vprašanjih dokončno potrdil primat papeža v Cerkvi. Na presenetljiv uspeh gibanja je vplivalo več dejavnikov, poudariti moramo predvsem to, da je ultramontanistom preko tiska uspelo zelo uspešno mobilizirati evropske katoličane na svojo stran. Za uspeh je bil prav tako bistven drugačen odnos evropskih vladarjev do Cerkve in papeža po francoski revoluciji ter liberalna načela, ki so poudarjala nevmešavanje države v verske zadeve. "Novo katolištvo" 19. stoletja je bilo zato v veliki meri produkt modernosti, čeprav ji je tako ostro nasprotovalo.

Končno smo si ogledali in primerjali poročanje dveh takratnih vodilnih publikacij na Slovenskem, liberalnega *Slovenskega naroda* in konservativnih *Kmetijskih in rokodelskih novic*, o I. vatikanskem koncilu. Pri tem sta publikaciji pričakovano do ključnega vprašanja, dogme o papeški nezmotljivosti v verskih vprašanjih, zavzeli drugačni stališči. *Slovenski narod* je bil do nje namreč neizprosno odklonilen in kritičen, *Kmetijske in rokodelske novice* pa so ostale pravzaprav neopredeljene, razpravi o dogmi so se skušale večinoma izogibati.

VIRI

"Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 1. 12. 1869.

"Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 29. 12. 1869.

"Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 5. 1. 1870.

"Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 11. 1. 1870.

"Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 2. 3. 1870.

"Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 18. 5. 1870.

"Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 29. 5. 1870.

"Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 20. 7. 1870.

"Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 3. 8. 1870.

"Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 10. 8. 1870.

"Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 5. 10. 1870.

"Razne stvari", *Slovenski narod*, 4. 12. 1869.

"Politični razgledi", *Slovenski narod*, 9. 12. 1869.

"Politični razgledi", *Slovenski narod*, 14. 12. 1869.

"Politični razgledi", *Slovenski narod*, 1. 1. 1870.

"Politični razgledi", *Slovenski narod*, 8. 1. 1870.

"Politični razgledi", *Slovenski narod*, 24. 5. 1870.

"Politični razgledi", *Slovenski narod*, 9. 6. 1870.

"Politični razgledi", *Slovenski narod*, 2. 7. 1870.

"Politični razgledi", *Slovenski narod*, 12. 7. 1870.

"Politični razgledi", *Slovenski narod*, 16. 7. 1870.

"Politični razgledi", *Slovenski narod*, 21. 7. 1870.

"Politični razgledi", *Slovenski narod*, 2. 8. 1870.

"Politični razgledi", *Slovenski narod*, 13. 9. 1870.

LITERATURA

Aubert, Roger in L. J. Rogier, *Zgodovina Cerkve*, zv. 5, *Od cerkvene države do svetovne Cerkve*. (Ljubljana, 1999).

Benedik, Metod. "Škof Stepišnik, prvi vatikanski koncil, papeška nezmotnost", *Bogoslovni vestnik* 70, št. 1 (2010), 71–81.

Bornstein, Uwe et al., *Kronika krščanstva*. (Ljubljana, 1998).

Clark, Christopher. "The New Catholicism", v *Culture Wars*. (Cambridge, 2003), 11–46.

Gilley, Sheridan. "The Papacy", v *Cambridge History of Christianity: World Christianities 1815–1914*. (Cambridge, 2006).

Lah, Avguštin. "Teološke smeri v Slomškovem času", *Studia historica Slovenica* 10, št. 2–3 (2012), 480–497.

Lenzenweger, Josef et al., *Zgodovina Katoliške cerkve*. (Celje, 1999).

Rogier, L. J. et al., *Zgodovina Cerkve*, zv. 4, *Cerkev v času razsvetljenstva, revolucije in restavracije (1715–1848)*. (Ljubljana, 1999).

Vodopivec, Peter. *Od Pohlinove slovnice do samostojne Slovenije*. (Ljubljana, 2007).

1. Prvi vzpon "ultamontanizma", čeprav takratnega cerkvenega reformnega gibanja seveda ne moremo označevati s tem imenom, lahko torej pravzaprav najdemo že v 11. in 12. stoletju, ko je prišlo do spopada med papežem in cesarjem o prvenstvu v Cerkvi, ki se je kazala kot pravica do imenovanja krajevnih škofov.
2. UweBornsteinetal., *Kronika krščanstva*, (Ljubljana, 1998), 358.
3. Josef Lenzenwegeretal., *Zgodovina Katoliške cerkve* (Celje, 1999), 385.
4. Josef Lenzenwegeretal., *Zgodovina Katoliške cerkve*, 394–395.
5. Josef Lenzenwegeretal., *Zgodovina Katoliške cerkve*, 395–398.
6. Josef Lenzenwegeretal., *Zgodovina Katoliške cerkve*, 399–400.
7. L. J. Rogieretal., *Zgodovina Cerkve*, zv. 4, *Cerkve v času razsvetljenstva, revolucije in restavracije (1715-1848)* (Ljubljana, 1999), 300–301.
8. L. J. Rogieretal., *Zgodovina Cerkve*, zv.4, 302.
9. Avguštin Lah, "Teološke smeri v Slomškovem času", *Studia historicaSlovenica*10, št. 2–3 (2012), 493–494.
10. Prav tam.
11. Metod Benedik, "Škof Stepišnik, prvi vatikanski koncil, papeška nezmotnost", *Bogoslovni vestnik*70, št. 1 (2010), 73.
12. Avguštin Lah, "Teološke smeri v Slomškovem času", 493.
13. Metod Benedik, "Škof Stepišnik, prvi vatikanski koncil, papeška nezmotnost", 74.
14. Christopher Clark, "The New Catholicism", v *CultureWars* (Cambridge, 2003), 11–12.
15. Christopher Clark, "The New Catholicism", 12–13.
16. L. J. Rogieretal., *Zgodovina Cerkve*, zv. 4, 313.
17. SheridanGilley, "ThePapacy", v *Cambridge History of Christianity: World Christianities 1815–1914* (Cambridge, 2006), 13.
18. Christopher Clark, "The New Catholicism", 18–21.
19. Christopher Clark, "The New Catholicism", 24–27.
20. R. Aubert, L. J. Rogier, *Zgodovina Cerkve*, zv. 5, *Od cerkvene države do svetovne Cerkve* (Ljubljana, 1999), 14–15.
21. R. Aubert, L. J. Rogier, *Zgodovina Cerkve*, zv. 5, 61–63.
22. R. Aubert, L. J. Rogier, *Zgodovina Cerkve*, zv. 5, 41–42.
23. Gilley, "ThePapacy", 18.
24. Konstitucija ima štiri poglavja. Prvo poglavje govori o Bogu kot stvarniku vsega, drugo o Božjem razodetju (pri tem poudarja sposobnost človeškega razuma, da s svojimi lastnimi močmi spozna bivanje Boga), tretje o veri kot človekovem odgovoru na razodetje, četrto poglavje pa povzema naloge in meje razuma ter poudarja, da si vera in razum ne nasprotujeta; gl. Metod Benedik, "Škof Stepišnik, prvi vatikanski koncil, papeška nezmotnost", 74.
25. Metod Benedik, "Škof Stepišnik, prvi vatikanski koncil, papeška nezmotnost", 75; R. Aubert, L. J. Rogier, *Zgodovina Cerkve*, zv. 5, 65–67.
26. Metod Benedik, "Škof Stepišnik, prvi vatikanski koncil, papeška nezmotnost", 75, 80.
27. Josef Lenzenwegeretal., *Zgodovina Katoliške cerkve*, 420–424.
28. Ne smemo pozabiti da je bil prvi neitalijanski papež po 16. stoletju šele Poljak Janez Pavel II., ki je bil izvoljen približno stoletje kasneje.
29. *Slovenski narod* je začel izhajati leta 1868 v Mariboru. Najprej je izhajal trikrat tedensko, po preselitvi uredništva v Ljubljano leta 1872 pa je postal dnevnik. List so predvsem zaradi zelo previdne narodne politike in naraščajočih klerikalnih teženj pri staroslovencih ustanovili štajerski svobodomiselni Slovenci. V obdobju pred 1. svetovno vojno je bil vodilno glasilo slovenskega liberalizma, čeprav je deloma zastopal stališča, ki so bila sočasnemu evropskemu liberalizmu tuja. Tako je npr. zavračal trgovinsko in obrtno svobodo ter se zavzemal za zaščito "domačega dela", priznaval pa je tudi tesno povezanost Katoliške Cerkve s slovenskim narodom; gl. Peter Vodopivec, *Od Pohlinove slovnice do samostojne Slovenije*, (Ljubljana, 2007), 84.
30. *Kmetijske in rokodelske novice* so izhajale od 1843 do 1902. Kot že ime pove, so bile namenjene predvsem kmetom in obrtnikom, težile pa so k razširjanju novih gospodarskih znanj, preganjale vraževerje ter pozivale k šolanju in napredku. Kljub temu so *Novice* odigrale zelo pomembno vlogo v slovenskem narodnostnem gibanju, saj so spodbujale zavest pripadnosti slovenstvu in obravnavale tudi številna jezikovna, zgodovinska in leposlovna vprašanja. Ker so prisegale ne tradicionalne verske in kulturne vrednote, so bile vse do nastanka časnika *Slovenec* leta 1873 vodilno glasilo staroslovenskega oz. konservativnega gibanja; gl. Vodopivec, *Od Pohlinove slovnice do samostojne Slovenije*, 84.
31. Udeležba je bila nato kot smo videli sicer nižja.
32. "Razne stvari", *Slovenski narod*, 4.12.1869.
33. "Politični razgledi", *Slovenski narod*, 9.12. 1869.
34. "Politični razgledi", *Slovenski narod*, 14.12. 1869.
35. "Politični razgledi", *Slovenski narod*, 1. 1. 1870.
36. "Politični razgledi", *Slovenski narod*, 8. 1. 1870.
37. "Politični razgledi", *Slovenski narod*, 24. 5. 1870.
38. "Politični razgledi", *Slovenski narod*, 9. 6. 1870.
39. "Politični razgledi", *Slovenski narod*, 2. 7. 1870.
40. "Politični razgledi", *Slovenski narod*, 12. 7. 1870.
41. "Politični razgledi", *Slovenski narod*, 16. 7. 1870.
42. "Politični razgledi", *Slovenski narod*, 21. 7. 1870.
43. "Politični razgledi", *Slovenski narod*, 2. 8. 1870.
44. "Politični razgledi", *Slovenski narod*, 13. 9. 1870.
45. "Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 1. 12. 1869.
46. "Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 29. 12. 1869.
47. "Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 5. 1. 1870.
48. "Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 11. 1. 1870.
49. "Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 2. 3. 1870.
50. "Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 18. 5. 1870.
51. "Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 29. 5. 1870.
52. "Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 20. 7. 1870.
53. "Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 3. 8. 1870.
54. "Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 10. 8. 1870.
55. "Novičar iz domačih in ptujih dežel", *Kmetijske in rokodelske novice*, 5. 10. 1870.